

Bókaummæli:

Sára Tummasardóttir — ein tragisk og óhugnalig kvinnulagna

Sögulig skaldsöga um kærleikans trongu karmar. Vit kunnu saman við rithöfundanum seta spurningin, hvör tað í grundini er, sum fremur brotsgerð í fýrum sum hesum

Kirsten Brix ummælir:

Millum bókurnar, sum Mentunargrunnur Studentafelagsins gav út undan jólunum er *Súðar dýpið eyða*, sum er næsta skaldsögn hjá Bergtóra Hanusardóttur.

Eftir permutekstinum at døma hevur hövundurin sett sær fyrri at geva einum av teimum mongu lagnunum, sum tingbókurnar bara nevna við navni, hold og sál. Talan er um Sára Tummasardóttur, sum á baksíðuni verður lýst sum ein „ung, vøkur og lívshugad kvinna“, víðari verður sagt: „Dramatiska lívssöga hennara fer fram tíðliga í átjándu öld og er hugvekjandi eisini á okkara døgum“.

Søgugongdin

Søgugongdin er í stuttum henda: tann unga Sára Tummasardóttir verður gift við tí nakað eldra Jákupi Niðri í Stovu, sum hon hittir á ólavssöku. Tey fáa fyra børn, tveir dreingir og tviðburðargentur. Lívið í bygðini er strævið, fellisár eru, og Jákup noyðist at taka pant í jörðini fyrri at koma undan. Men samanumtikið klára tey seg, tey eru ung og rosk, og tann ósjálvsökni, hjartagóði hegnismaðurin, smíðurin Sámal, mammubeiggi Jákup, er um tey bæði við ráð og dáð.

Sára duplutt revsað

Men knappliga hendir vanlukkan. Jákup gongur burtur á útróðri og Sára stendur einsamøll eftir við fyra smáum børnum. Hon má lata sær lynda at geva tviðburðargenturnar frá sær til fostur, vil hon ikki missa garðin, og tað er sera ivingasamt, um hon fer at klára sínar skyldur.

Síðamisbrot á la 18. öld

Umleioð eitt ár seinni kemur Andras, beiggi Jákup, sum hevur siglt úti, heim. Og tað visir seg, at tey bæði, Sára og Andras, vóru blivin góð, longu tá ið hann var heima seinast, tað var, meðan Sára gekk við tí fyrsta barninum. Sum lógin var tá, sögan fer fram í fyrstu helvt av 1700-talinum, var tað mett sum síðamisbrot, um tey bæði skuldu farið at liva saman.

Hóast hon er einkja, kann hon ikki úttan víðari giftast við sváginum hjá sær.

Sára og Andras — enn eitt svik?

Hóast tey eru vitandi um vandan, liva tey undir somu lon, og tað gongur, sum tað má. Tey verða stevnd á vartingdið fyrri síðamisbrot, men verða í fyrsta umfari frikend, tí tey nokta seg sek í at vera annað enn sera góð vinfólk, og tí vitini ikki eru nóg sannfandi. Men Sára er aftur við barn, og tá ið ikki ber til at dylja hetta longur, er eingin vegur aftur. Tey verða stevnd á Ólavssökutíngið. Men náttina áðrenn óvrigheitin kemur eftir teimum, er Andras rýmdur. Hann skuldi fyrri-keka burturferðina hjá teimum øllum, men einki frettist frá honum aftur, áðrenn Sára verður tikin og førd til Havnar. Hon og vitni verða avhoyrd, men dómurin verður ikki feldur og Sára doyri sambært eftirmælinum í bókini í barnferð. Í eftirmælinum stendur eisini, at einki spurdist aftur til Andras Dánjalsson í Niðristovu, men í söguni verður røð uppundir, at hann hevur syrt fyrri at bjarga sær sjálvum, á blaðsíðu 167 hugsar Sára undir dómssviðgerðini:

„Andras var ikki har, hann var rýmdur, og hvussu hon so royndi, slapst ikki undan tí sannleikanum heldur.“

Tað gongur sum ein reyður tráður ígjøgnum skaldsöguna, eins og í söguavniinum *Lovnigongir* frá 1993, at høvudsöguhvørin hevur alla verðina ímóti sær. Góðsku og kærleika finnur hon í ættini, heila og frá kennir hon seg tó óngastaðni sum í haganum.

Forvitnissskapandi bygnaður

Hvat bygnaðinum viðvíkur er skaldsögan formað sum ein rammusöga. Í fyrsta kapitli hitta vit Sára, leidda av Skansanum á veg til sakarmálsviðgerðina í lögtinginum ólavssökumorgun. Síðani fara hendingarnar fram, ikki kronologiskt men aftur og fram í tíð, við nógvum afturlitandi brotum ella flash backs, til seinasta kapitlun, nr. 26, har vit venda aftur til lögtingsstovuna. Lesarin er sostatt frá byrjanini greiður yvir, hvørja lagnu Sára fær.

At frásögan leypir aftur og fram er við til at skapa spenning, sum t.d. tá ið Sára longu tíðliga í bókini, í 4. kapitli, í sínum tonkum

kemur við eini ábending um, at okkurt gongur fyrri seg, sum Jákup einki veit um, og sum hevur við Andras at gera. Lesarin verður eitt sindur orkmylaður, og forvitnið er vakt.

Persónslýsing

Persónarnir í skaldsöguni eru byttir sundur í tveir bólkir: tey, sum eru góð við Sára og hennara, og tey sum eru ímóti. Lýsingin er rættiliga svart-hvít. Høvuðsfiggindin hjá Sára og Andras er Annelena Joensdatter. Hon og Jákup vóru hálva-vegna trúlovað, áðrenn Sára kom inn í myndina. Men henni dámdi best at vera í embætismannahvorum í Havn, og Jákup var ektaður bygdamáður, so sambandið teirra millum varð ongantíð vorðið veruleiki. Men hon ger Sára til syndabukk fyrri sít eftir øllum at døma miseyðnað liv, og hon steðgar ikki, fyrri enn Sára stendur ákærd á tinginum í vanda fyrri at verða dæmd til deyða. At tað er Sára, hon vil hevna seg inn á og ikki síðamisbrotið sum so, sæst av, at hon roynir at fáa Andras at flýggja, áðrenn ov seint er.

Frásögufólkið í söguni er alvitandi og lýsir sostatt persónar og hendingar innan- og uttanfrá úr skiftandi sjónarhornum. Vandin við at brúka henda frásøgháttin er, at frásögufólkið lættliga kann koma at umboða eina ávísa áskoðan heldur enn at vera uttanveldað. Og tað er eftir minum tykki hent í hesari söguni. Frásögufólkið er indignerad Sárusa vegna. Uppgávan hjá frásögufólkunum er at gera lesarin indignerad Sárusa vegna.

Annelena er tann negativa speglmyndin av Sára. Men skal lesarin sannførast um, at Annelena rúmar kenslum so sterkum og oyðandi, at tær fáa hana at fara so vitt, má lýsingin hava meira tyngd.

Sögan sum spegl

Ein søgulig skaldsöga kann annaðhvørt lýsa lív og lagnu hjá einum søguligum persóni við tí fyrri eyga at siga nakað um tíðina og tær treytir, sum vóru galdandi, tá ið viðkomandi livdi. Ella hon kann vera ein viðmerking til viðurskipti í nútíðini, men brúka tað søguliga perspektívið sum eitt slag av masku.

Sum nevnt viðger sögan síðamisbrot, soleiðis sum hetta fyrbrigdi varð tolkað tá á døgum. Avleiðingarnar fyrri tey seku vóru ræðuligar,

í ringasta føri deydarevning. Tó kennir lesarin skjótt á sær, at ætlanin við söguni ikki hevur verið at lýsa trupulleikarnar rúndan um hetta fyrbrigdi tíðliga í 18. öld sum so, tað hevði kravt størri neyvleika í viðgerðini av bæði persónum og viðurskiptum annars. Kjarnan í skaldsöguni er harafturimóti eitt evni, sum er tíðarlest, nevniliga sexualitetur. Uttan samanbering mest viðgjörda evnið í heimsbókmentunum, haldi eg, eg tori at siga.

Kærleiki og sexualitetur
Samfelagið í fyrstu helvt av 1700-talinum var eitt statískt, patriarkalskt bóndasamfelag. Ættin var kjarnan, tann einstaki høvdið sít fasta, avmarkaða pláss, har var litið rúm fyrri individuellum ætlanum. Men menniskjan er ikki egnad at liva undir so trongum korum, hvørki tá ella ídag. Vit kunnu t.d. bara hugsa um vísur sum Ebbe Skammelsøn, Flóvin

Bænadiktsson og nógv eldri tekstir bæði verðsligar og religiøsar við fyrri at staðfesta, at sexualiteturin, henda irrationella, anarkistiska megin, til allar tíðir hevur bjóðað tí reglubundnu skipanini av.

Í skaldsöguni skilir Bergtóra millum kærleika og sexualitet, hóast hon ikki brúkar tað seinna orðið, og tað hevði helst eisini verið ein anakronisma. Sára livir í kærleika við Jákupi og við børnum sínum serliga, men tað er Andras, sum festir í tann sexuella neistan. Aðalútsögnin í söguni, sum hon letur tann trúgva og eygagóða Sámal siga, er eftir minum tykki henda:

• *Eingin er rættiliga líka, hugsi eg, men fleiri munnu innast inni víta, hvønn týðning tað hevur fyrri sálin at elska aðrar vegir, enn har tey eru noyðd at liva.*

Sögunnar mis-kunnarloysi

Tað man vera ivasamt, um

hetta er ein tátuðar hugsunarháttur, heldur er tað ein roynd úr nútíðarperspektívi at skilja, hvat tað er, sum fær menniskjuna at vága sosiala stigmatisering, ja sjálvt lívið fyrri at fylgja sínari trú. Máttmiklari fólk enn neyðars Sára hava noyðst at lúta, tí tey elksaðu aðrar vegir, enn lýst varð fyrri teimum. Eitt nú kunnu vit nevna Caroline Mathilde, drottning tann sinnisjúka Christian VII, sum fjórðingsöld seinni, í 1770'árunum, varð fongslað, skild frá konginum og send í útlegd, tí hon hevði eitt intimt samband við Struensee, sum hon átti eina dóttur við.

Skaldsögan hjá Bergtóra er ein roynd at vísa á, hvussu ómenniskjanslig og kryplandi ein samfelagskipan er, tá ið hon ikki tolir, at menniskjan fylgir sínum djúpastu, mest ektaðu kenslum.

(Ummælið varð lisið upp í Útvarpi Føroya 13.12.1999)

THE DUBLINERS

Aldarinnar konsert 8. januar 2000
í høllini á Hálisi.

Kanska tín jólagáva?

Solustaðir eru hesi:

Norðoyggjar: Statoilstoðin í Klaksvík

Kioskin hjá Ann

Eysturoy: Shellstoðin í Gotudali

Statoilstoðin í Skálabotni

Shellstoðin í Vestmanna

Kunningarstovan í Havn

3'arin í SMS

Sandoy: Shellstoðin á Sandi

Suðuroy: Shellstoðin í Tvoroyri

Shellstoðin á Bakka í Vági

Nólsoy: Matvørubúðin

Alive Music

Stuðla tiltakinum hava: Hestprent • Atlantic Airways • Føroya Bjór